

Тетяна Володимирівна Ваколюк,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської мови
Національної академії Державної прикордонної служби
України іменні Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ РОЛЬОВОЇ ГРИ З ВИКОРИСТАННЯМ ЗОРОВОЇ ОПОРИ З МЕТОЮ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ КУРСАНТІВ ТА СЛУХАЧІВ

У статті проаналізовані особливості формування іншомовної комунікативної компетенції курсантів та слухачів при проведенні рольових ігор за допомогою засобів зорової наочності. Розкриті способи їх застосування на заняттях іноземної мови в ВНЗ.

Ключові слова: засоби зорової наочності, рольова гра, іноземна мова.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Пошук шляхів підвищення рівня комунікативної компетенції майбутніх офіцерів-прикордонників є одним з основних завдань викладання іноземних мов в Національній академії Державної прикордонної служби України (далі – НАДПСУ), тому що мова для них є не тільки засобом спілкування, а й способом демонстрації високого рівня професійної підготовки представників ДПСУ на європейському просторі.

Активізації пошуків ефективних засобів організації навчального процесу в ВНЗ та практична спрямованість у навчанні іноземної мови передбачає необхідність розробки проблеми практичного використання методів навчання іноземної мови, що є важливим невід’ємним компонентом навчального процесу в НАДПСУ.

Для успішної реалізації взаємодії викладача та тих, що навчаються, а також для розвитку інтересу курсантів та слухачів до вивчення мови, необхідно продумувати стимули до вивчення іноземної мови, заохочувати тих, хто

навчається до активної мовленнєвої діяльності у певній професійній ситуації. Одним з основних мотиваційних стимулів навчання є рольова гра. Орієнтація процесу навчання іноземної мови в НАДПСУ на комунікативну компетенцію як провідну, на спонтанність та природність комунікації є важливим компонентом для успішного оволодіння іноземною мовою для виконання оперативно-службових завдань. Реалізації цих навчальних завдань сприяє атмосфера спілкування в навчальному колективі за допомогою створення професійно-спрямованих ситуацій. Професійна ситуація стимулює курсантів до комунікативно-вмотивованої мовленнєвої дії, а спілкування уможливорює швидке засвоєння навчального матеріалу. Розвиток навичок комунікації можливий лише вразі вирішення ситуацій, наближених до реальних, що викликає в курсантів та слухачів бажання спілкуватись іноземною мовою.

Для формування вміння ситуативного мовлення необхідно наряду з виробленням мовних автоматизмів розвивати навички накопичувати та вживати мовленнєві моделі на основі реальної ситуації курсантами та слухачами оперативно-службової діяльності на кордоні. На різних етапах навчання формуванню комунікативних навичок та вмінь сприяють у значній мірі засоби зорової наочності, що є суттєвою допомогою викладачеві послідовно опрацьовувати мовленнєвий матеріал, розвивати у курсантів необхідні навички та вміння.

Методика впровадження рольової гри в навчальний процес для вирішення навчальної мети за допомогою створення службових ситуацій потребує подальшого ґрунтовного вивчення та опрацювання, проведення ретельного експериментального дослідження.

Досягнення потрібного рівня комунікативної компетентності, достатнього для здійснення спілкування у певних ситуаціях мовлення оперативно-службової діяльності, є основним завданням, що постає перед викладачами іноземної мови НАДПСУ. Успішне розв'язання досить складних навчальних проблем вимагатиме від викладацького складу ґрунтовної

професійної підготовки з урахуванням функціонального, комунікативного та міжкультурного методичних підходів до навчання курсантів та слухачів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Аналіз методичної літератури з проблем ситуативного навчання показує, що питання використання зорової опори під час проведення рольової гри в теорії та практиці навчання іноземної мови залишаються невирішеними [1].

На основі вивчення тенденцій розвитку сучасних педагогічних та методичних технологій, нових методичних підходів та прийомів навчання можна зробити висновок, що результативність навчання курсантів іноземної мові залежить від використання викладачем комунікативних методів та засобів навчання. Сформованість комунікативних навичок та умінь досягається лише за умови створення у навчальному процесі професійно спрямованих ситуацій, що виникають під час службової діяльності та стосуються різних тем. Успішна реалізації поставлених навчальних завдань, на думку більшості науковців, залежить від: зорового сприйняття навчальної ситуації; орієнтації на конкретну мету навчання; використання інструментів реалізації методичних прийомів, що використовуються у навчальному процесі; відповідність сучасним досягненням методології навчання іноземної мови; ситуативність навчання [4].

Проблемою навчання ситуативному мовленню та створення навчальних комунікативних ситуацій займались багато вчених: Є. Шубін, Й. Берман і В. Бухбіндер, В. Скалкін і Г. Рубінштейн, Є. Розенбаум, В. Артемов, Ю. Пассов, А. Хорнбі та ін.

Проаналізувавши методи та підходи використання ситуативного навчання іноземної мови можливо зробити висновок, що рольові ігри є продуктивним та результативним методом навчання, який має суттєві переваги:

- курсанти та слухачі активно залучаються до навчального процесу;
- високий рівень мотивації та високий рівень взаємодії слухачів між собою;
- емоційний та творчий підхід до заняття;
- створення умов службової діяльності;

самостійність у прийнятті рішень учасниками гри, що моделюють професійні комунікативні ситуації [2].

Вивчення сучасної практики навчання у НАДПСУ свідчить про недосконалість застосування комунікативних засобів навчання іноземної мови із врахуванням ситуативного методу навчання.

Метою статті є вивчення технології проведення рольової гри з використанням засобів зорової наочності у навчанні англійської мови за професійним спрямуванням.

Виклад основного матеріалу дослідження. При ситуативному навчанні курсантів та слухачів іноземної мови особливе місце займає використання зорових опор – схем та таблиць. Завдяки використанню наочності при проведенні рольових ігор урізноманітнює навчальний процес, підвищує мотивацію до навчання. Курсанти отримують можливість наочно уявити поставлену навчальну ситуацію.

Результативність навчання курсантів та слухачів іноземним мовам залежить від врахування закономірностей та сутності навчального процесу. Тому в нашому дослідженні ми звертаємо особливу увагу на врахування практичного аспекту у навчальній діяльності. На кафедрі іноземної мови НАДПСУ викладачі використовують засоби навчання, які сприяють організації ефективного навчання іноземної мови за професійним спрямуванням. Для опанування навичками говоріння, необхідно засвоїти не тільки навчальний матеріал, але розвинути навички та вміння до рівня автоматизму. Саме це стає можливим за допомогою рольової гри.

Складно навчити іншомовному мовленню поза ситуацією спілкування, тому викладачу на занятті необхідно створити тематичну ситуацію спілкування, або комунікативно-мовленнєву ситуацію.

Рольові ігри є умовою створення комунікативної ситуації, що сприяє мотивації до спілкування курсантів на занятті. Завдяки рольовій грі курсанти орієнтуються на планування особистої мовленнєвої моделі та поведінки і прогнозують поведінку учасників розмови. Під час рольової гри курсанти

перевтілюються у представників інших країн тощо. Кожен учасник рольової гри отримує окрему соціальну роль та демонструє шаблон, в рамках якого він пробує відтворити надану ситуацію. Рольова гра має на меті опанувати комунікативними навичками та вміннями. Основні задачі, які виконують учасники рольової гри включають в себе:

- створення повідомлень на професійну тематику;
- підтримування бесіди за запропонованими ролями;
- вміння поцікавитись думкою інших;
- обговорення різних точок зору, висловлення власної думки;

При дотриманні цих умов розмова стає невимушеною, тобто відбувається реалізація комунікативного підходу. Оскільки створена умовна ситуація моделює реальні комунікативні моделі.

Створення комунікативних ситуацій із професійною спрямованістю активізує бажання обмінюватись думками, створює додаткові можливості для комунікації. Таким чином, ми привчаємо курсантів розуміти на слух мовлення інших людей в ситуаціях наближених до реального життя. Після проведення рольової гри можна перейти до дискусії та обговорити результати мовленнєвої дії. Таким чином, засоби зорової наочності допомагають викладачу уникнути деяки проблеми вивчення іноземної мови – формування навичок аудіювання та усного мовлення. В цьому випадку ситуативна спрямованість зорової наочності поєднується з принципом моделювання мовленнєвої діяльності, що утворює основу сучасного процесу навчання іноземної мови.

Завдання для проведення рольових ігор так само як і комунікативні завдання, які підкріплені навчальною картиною, на нашу думку, є ефективним наочним засобом, який моделює різноманітні ситуації професійної діяльності з метою розвитку мовленнєвої реакції курсантів та слухачів.

Все вищесказане характеризує роль візуальних засобів у процесі навчання іноземної мови, що включає в себе опрацювання нових лексичних одиниць і розвиток вміння спонтанно висловлюватись іноземною мовою. В нашому дослідженні ми прийшли до висновку, що безпосередня презентація

мовленнєвих моделей за допомогою мовної ситуації з використанням зорової наочності допомагає курсантам сприймати мову як засіб спілкування для вирішення службових завдань.

Отже, ми можемо зробити висновок, що навчання ситуативному мовленню сприяє використання зорових опор, дозволяє практично оволодіти іноземною мовою на певному етапі навчання. При створенні ситуацій для проведення рольових ігор ми намагались створити необхідне забезпечення візуалізації процесу викладання іноземної мови за допомогою різноманітних опорних, таблиць та схем.

Під час занять з іноземної мови ми широко застосовуємо методи роботи з тематичними картинами, фотографіями. Навчальні можливості різних навчальних картин та прийомів роботи з ними на нашу думку залежать від мети, навчального завдання та рівня володіння мовним матеріалом. В результаті нашого дослідження ми визначили наступні етапи проведення рольової гри:

презентація ситуації, розуміння поставленої задачі та за допомогою рольових карток);

мовна практика: тренування курсантів у застосуванні мовного матеріалу до ситуації у комунікативно спрямованих ситуаціях.

В практиці НАДПСУ досить активно розробляються технології використання ситуативного методу навчання іноземної мови. При складанні навчальних програм нами були розроблені комунікативні ситуації до кожної навчальної теми курсу англійської мови для проведення рольових ігор.

Використовуючи опорні схеми та малюнки як роздатковий матеріал, викладач може презентувати навчальний матеріал, розробляти різноманітні тренувальні завдання на розвиток усного мовлення та на перевірку діалогічного і монологічного мовлення. До тематичних карток або малюнків викладач розробляє відповідні завдання. Отримавши свої завдання, курсанти виконують їх індивідуально або в парах. Потім на занятті викладач перевіряє роботу декількох пар.

Отже організація повноцінної та ефективної навчальної роботи курсантів та слухачів на занятті з метою оволодіння іншомовною комунікативною компетенцією повністю залежить від вибору засобів навчання іноземної мови.

Використання рольових ігор створює різноманітність видів роботи над навчальним матеріалом з теми, сприяє підвищенню інтересу до матеріалу, який потрібно вивчити, активізує увагу. Крім того прискорюється процес семантизації та засвоєння лексичного матеріалу і мовленнєвих моделей, інтенсифікація процесу навчання монологічного та діалогічного мовлення. Застосування зорових опор дає можливість багаторазово використовувати візуальний матеріал для семантизації, контролю, активізації лексики і структур у різноманітних тематичних бесідах. Перед використанням навчальних опор викладач проводить необхідну підготовчу роботу.

На початковому етапі навчання завдання можуть включати однотипні прості запитання та відповіді на основі малюнку або відповідної до ситуації ролі, які вимагають однотипних відповідей на основі запропонованих граматичних структур. На наступному етапі відбувається закріплення лексики та граматичних структур, курсанти можуть обмінюватися між собою роздатковим матеріалом і працювати над завданнями згідно інструкції до рольової гри. Виконуючи такі завдання, курсанти вчаться використовувати лексичний матеріал у мовленнєвих зразках, самостійно обирати і вживати, згідно з реальною ситуацією, вже знайомі мовні моделі.

Перший етап, який стимулює мовленнєву дію, потребує відповідного візуального підкріплення, другий сприяє появі послідовних епізодів. Аудіо супровід, який підвищує ефективність зображальної наочності, також може бути застосовано до комплексу ситуативних зорових опор. Поєднання навчальної зорової опори: малюнків, фотографій та опорних мовленнєвих моделей; відповідного методичного комплексу та, врахування етапів навчання мовленнєвої діяльності є однею з найефективніших моделей формування мовленнєвих навичок та вмій.

Презентація мовленнєвої моделі в мовній ситуації з використанням зорових опор допомагає курсантам та слухачам уявити реальну ситуацію мовлення, внаслідок чого вони сприймають мову як необхідний засіб вирішення професійних завдань.

Відтворення ситуацій реального спілкування за допомогою наочності, сприяє визначенню змісту мовної дії і дають можливість включити вже засвоєні курсантами мовленнєві автоматизми в мовленнєву діяльність, сприяючи, таким чином, формуванню іншомовної комунікативної компетенції на завершальному етапі навчання іноземної мови. Візуалізація службової ситуації є ефективним навчальним засобом на всіх етапах вивчення іноземної мови.

Використання роздаткових карток з ситуаціями дає можливість скомпонувати різні службові ситуації. У тренувальних вправах курсанти самі можуть змінювати ситуації, описувати дії, вирішувати проблемні ситуації. Таке компонування викликає в курсантів інтерес до активного створення певних ситуацій професійної діяльності, сприяють різноманітності в роботі.

Висновок та перспективи подальших наукових розвідок у даному напрямку. Отже, ми можемо зробити висновок, що для якісного навчання іноземної мови для професійного спрямування розвиток усного мовлення повинен ґрунтуватись на системі ситуативно спрямованих завдань. Стає очевидним необхідність розробки такої системи вправ, яка б поєднувала різноманітні ситуації, що уможливають реалізацію вивчених лексичних одиниць й стимулюють мовленнєву діяльність на основі різноманітних службових ситуацій. Використання рольових ігор у навчальному процесі сприяє інтенсифікації навчання, забезпечує час для мовленнєвої практики всіх без винятку курсантів та слухачів, є ефективним та результативним засобом у навчанні іноземної мови.

Таким чином, все вищесказане характеризує роль візуальних засобів у ситуативному навчанні, яку вони відіграють протягом усіх етапів навчання, від опрацювання нової лексики до вміння спонтанного іншомовного мовлення, як

важливої складової досягнення необхідного рівня комунікативної компетенції курсантів та слухачів НАДПСУ.

Разом з тим напрямками подальших досліджень можуть бути організація навчального процесу з використанням аудіо-лінгвального методу навчання та пошук методичних прийомів організації навчання іноземної мови на основі ситуативного методу навчання.

Список використаної літератури

1. Буланкина, Н. Г. Формирование навыков и умений аутентичной разговорной речи при обучении ситуационным клише учащихся VI-VII классов // Иностр. яз. в школе. – 1996. – № 2. – С. 9-13.
2. Громова, О. А. Аудио-визуальный метод и практика его применения. – М. : Высш. школа, 1977. – 100 с.
3. Скляренко, Н. К. Як навчити сьогодні іноземних мов (концепція) // Іноземні мови. – 1995. – № 1. – С. 5-9.
4. Чернявская, Л. А. Роль коммуникативных заданий и учет ситуаций общения при обучении чтению // Иностр. яз. в школе. – 1986. – № 3. – С. 20-26.

Рецензент – кандидат педагогічних наук, доцент Щеголева Т. Л.

Стаття надійшла до редакції 4.11.2015

Ваколюк Т. В. Особенности проведения ролевых игр с использованием зрительной опоры с целью формирования иноязычной коммуникативной компетенции курсантов и слушателей

В статье проанализированы методы формирования иноязычной коммуникативной компетенции курсантов и слушателей при проведении ролевых игр с помощью средств визуальной наглядности. Раскрыты способы их использования на занятиях иностранного языка в ВУЗе.

Ключевые слова: средства визуальной наглядности, ролевая игра, иностранный язык.

Vakolyuk T. V. Peculiarities of the role-playing with visual aids aimed at foreign language communicative competence formation of cadets and listeners

The technology of role-playing with the use of visual aids in teaching English for professional purposes has been studied and clarified. Role play has been discovered to aim at obtaining communication skills. The main problem, performing role-play by participants include: creating reports on professional subjects; conduct

conversations for the proposed roles; the ability to ask the experts others; discussion of different points of view, expressing their opinions;

During classes in a foreign language we commonly use methods of working with thematic pictures, photographs. Educational opportunities of visual aids and various training techniques depend on the purpose and objectives of the educational level of linguistic material. As a result of our research we have identified the following stages of the role playing: Presentation of the situation and the problem understanding through role cards; Language practice, training cadets to use the language material to a communicative situations.

Using basic visual aids handouts, the teacher can present the course material, to develop a variety of training objectives for the development of speech and verification of dialogue and monologue speech. Appropriate tasks are developed by a teacher on the basis of the theme cards. Having your tasks students perform their tasks individually or in pairs. Then the class teacher checks the work of several couples.

The use of visual aids enables semantization, control, activation vocabulary and structures in the various thematic discussions. Before using educational supports teacher conducts the necessary preparatory work.

At the initial stage of training objectives may include the same type of simple questions and answers on the picture or the appropriate role to situations that require similar responses according to the proposed grammatical structures.

The next step is consolidating vocabulary and grammatical structures, students can communicate with each other according to the instructions for the role play.

Carrying out these tasks, cadets learn to use lexical material in the speech samples to choose and use, according to the real situation, the familiar language model.

So we can conclude that the efficient learning a foreign language for professional development should be based on a system based on situational problems. It obviously necessary to develop such a system of exercises, combining a variety of situations using role-playing in the educational process, which promotes intensification of training, provides time for speech practice for all the cadets, is an effective and efficient means of learning a foreign language.

Keywords: *visual aids, role-play, foreign language.*